

Formy ekonomicky činných subjektů

Cíl kapitoly: Cílem této kapitoly je představit čtenářům jednotlivé formy podnikání, a to způsobem co nejbližším i pro čtenáře, kteří se s právními formami podnikání doposud nesetkali. Vzhledem k náplni této knihy, kterou je představení a nástin postavení ekonomicky činných subjektů, je mimo jiné nutnost vymezit jednotlivé formy, ve kterých se ekonomicky činné subjekty mohou vyskytovat. Již Winston Churchill na jednom setkání s občany prohlásil v roce 1940: „Podnikatelé jsou považováni za dravého tygra, kterého je třeba zabít nebo za krávu, kterou je třeba dojit. Jen ti opravdu pozorní vidí, co opravdu jsou – silný kůň, který táhne káru“.

Klíčové pojmy: Ekonomicky činné subjekty, podnikatel, vznik podnikatelského oprávnění, daňová evidence, náklady na založení.

2.1 Úvod

Není účelem předkládat ani prezentovat něco, co je úkolem práva obchodního, které se právním formám a možnostem podnikání věnuje daleko podrobněji a také s daleko větším právním přesahem, ale základní vymezení kombinace ekonomicko-právního pohledu na podnikání je nutností pro pochopení dalších kapitol a rovněž pomůže také lépe pochopit poznatky z jednotlivých oblastí práva.

Každý jedinec – fyzická osoba⁶ je více méně ekonomicky aktivním subjektem, neboť v současné době jsou v drtivé většině životních situací třeba peníze pro obstarání si základních životních potřeb a statků. Ekonomická aktivita je tedy činnost, kterou se snažíme dosáhnout právě peněžní držby. Zcela jistě existují na světě jedinci nebo entity, které peníze nepotřebují, neboť jsou soběstační

⁶ Srov. § 18 obč. zák., který říká, že osoba je právnická anebo fyzická. Fyzickou osobou je člověk.

(zejména z pohledu zabezpečení zemědělské výroby pro obživu), ale takových je minimum. Valná většina světové populace vyvíjí různé druhy činností tak, aby dosáhla na peněžní příjmy a pomocí peněz si obstarala vše potřebné, nebo dokonce zajistila ekonomické bohatství.

2.2 Základní skupiny ekonomicky činných subjektů

Ekonomicky aktivní jsou lidé v různých pracovně právních nebo jiných „závislých“⁴⁷ činnostech, ale také samostatně výdělečně působící jedinci, či jedinci působící v rámci nějakého většího celku nikoliv v závislém vztahu. Dále pak je to zcela jistě velký počet různých větších či menších odchylek těchto tří základních skupin.

Základní tři skupiny ekonomicky činných subjektů:

- osoby působící v závislém postavení (typicky vztah zaměstnavatel – zaměstnanec),
- osoby samostatně výdělečně činné (typicky samostatní podnikatelé – fyzické osoby),
- osoby působící v rámci ekonomických entit nikoliv v závislém postavení.

Tyto entity jsou zejména právnické osoby, v rámci nichž působí jednotlivé fyzické osoby jako jejich vlastníci – společníci. Tyto právnické osoby jsou taktéž podnikatelé.

Tyto tři základní skupiny jsou samozřejmě velmi zjednodušené, ale do jisté míry nám podávají ucelený obraz, jak fyzická osoba může být ekonomicky aktivní. To nejjednodušší dělení je výběr mezi podnikatelskou aktivitou (kterou můžou jednotlivci realizovat samostatně,⁸ anebo prostřednictvím právnické osoby⁹) a aktivitou zaměstnaneckou či obdobnou.¹⁰

V momentě, kdy si osoba vybere, jakou ekonomickou cestou půjde, si tím také vybírá zákonné podmínky a ekonomické aspekty s takovou činností spojené. Tyto podmínky jsou mnohé a v mnohém velmi důležité, a je třeba zvážit veškeré možné aspekty jednotlivých forem činnosti předtím, než se tou konkrétní činností bude daná osoba zabírat.

Závislá neboli **zaměstnanecká aktivita** je spíše okrajovým tématem této publikace, a proto jí není poskytován tak velký prostor, a z tohoto důvodu jen

⁷ V tomto směru slovo závislé reflektuje ekonomickou závislost typicky představující vztahem zaměstnavatel – zaměstnanec.

⁸ Např. jako samostatný autoopravář provozující sám svůj autoservis.

⁹ Např. jako Autoopravná s. r. o., tedy jako obchodní korporace.

¹⁰ Např. jako jeden z mnoha zaměstnaných autoopravářů ve velké obchodní korporaci.

uvedeme některá pro a proti při výběru tohoto způsobu ekonomické činnosti. Závislá činnost je samozřejmě do jisté míry bezpečnější, trvalejší a jistější, což ale neplatí vždycky a absolutně; právní úprava zákoníku práce poskytuje celkem širokou a účinnou ochranu zaměstnaných. Pochopitelně záleží na mnoha faktorech, jakými může být mimo jiné ekonomický cyklus, který ovlivňuje poptávku po zaměstnancích, dále lokalita ve smyslu ekonomické vyspělosti daného místa, ale také v počtu možných zaměstnavatelů a poměru k poptávajícím práci. V momentě, kdy je uzavřena pracovní smlouva, náleží zaměstnanci mzda nebo plat a tato odměna je daná i v případě, kdyby se zaměstnavateli nedařilo, což je právě jedním z těch stabilizačních prvků závislé činnosti. Na druhou stranu špatná ekonomická situace může způsobovat přebytek pracovních sil, a tím pádem také zhoršené postavení zaměstnanců s ohledem na přístup k práci a následné odměně za ni. Zaměstnanec však nemusí řešit žádné daňové nebo administrativní záležitosti spojené s jeho příjmem, nemusí řešit administrativní bariéry podnikání, riziko podnikání, mzdovou problematiku atp. Rozhodování pro tuto ekonomickou aktivitu může být však determinováno také povahou jednotlivce, tradicí, rodinným zázemím, ekonomickými možnostmi a jiným.

Pro určení výhod a nevýhod podnikání versus zaměstnanecký poměr neexistují jednoduchá a přímočará rozhodovací schémata. Je nesporné, že jen výjimečně je podnikání bezproblémové a bezrizikové. Je nutné si uvědomit, že každé podnikání ovlivňují tři životní jistoty podnikatele: zdraví, zázemí (např. rodina) a uspokojení z práce (profese „podnikatel“). [Martinovičová, 2014] Z toho důvodu jsou faktory rozhodování velmi subjektivní.

Není proto možné podat ucelený jednoduchý výklad na toto téma, avšak tento stručný přehled jako základ ekonomické závislosti pro účely této publikace postačuje.

V další části už se budeme zabývat podnikatelským pohledem na věc a jednotlivými ekonomickými aspekty podnikatelských subjektů.

2.3 Právní formy podnikání

Rozhodnutí, kterou právní formu využít, není rozhodnutí jednoduché a je mnoho aspektů, které jednu či druhou formu v jistém způsobu a smyslu zvýhodňují, avšak nelze nikdy obecně konstatovat, že nějaká z forem podnikání je lepší nebo horší. Proměnných, které vhodnost jednotlivých forem podnikání determinují je mnoho a účelem následujícího výkladu je nastínit jejich obecný přehled.

Jak již bylo naznačeno výše, **podnikání můžeme rozdělit na podnikání fyzických osob a podnikání právnických osob.**

Definice podnikatele je v ČR vymezena v § 420 obč. zák.:

“Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele.”

Podnikání je tedy soustavnou činností, což je jiný parametr nežli činnost nárazová, příležitostná nebo nahodilá, jinými slovy jednorázová. Pokud se však činnost opakuje, byť jen několikrát do roka, nebo je vykonávána opakovaně jen ve volném čase vedle zaměstnání, jedná se o podnikání.

Podnikání je činností samostatnou, tedy že podnikatel vykonává činnost dle vlastní volby, strategie, dle své úvahy, což platí také ve vztahu k rozhodování, jak naložit se ziskem.

Podnikání je prováděno vlastním jménem anebo pod názvem firmy (podle zápisu do veřejného rejstříku).

Podnikání je realizováno na vlastní zodpovědnost, tedy s jistou mírou a formou rizika, kdy podnikatel celým svým majetkem odpovídá za veškeré závazky vyplývající z jeho podnikání.¹¹

Hlavním motivem podnikání je dosažení zisku, avšak i v případě, že podnikatel skončí ve ztrátě, stále se jedná o podnikání, neboť motivem a cílem je, aby do budoucna již ztráta nebyla a byl realizován zisk.

Volba právní formy je právě tím základním a stěžejním předpokladem, od kterého se bude následující podnikání odvíjet. Není to volba permanentní bez možnosti změny, avšak jakékoliv změny v průběhu podnikání mohou být administrativně a zejména finančně a časově náročné. Zahájení podnikatelské činnosti fyzické osoby není natolik administrativně a kapitálově náročné. Pokud se podnikatel rozhodne, že bude podnikat jako osoba právnická, má možnost založit kapitálovou nebo osobní společnost. U jednotlivých právních forem podnikání by měl každý zvážit způsob i rozsah ručení, kdo bude oprávněn k řízení podniku, nároky na počáteční kapitál, účast na zisku, ale i daňové zatížení a další aspekty (Srpková, Řehoř, 2010).

K těmto úvahám dnes přistupují také požadavky na transparentnost vlastnické struktury (evidence skutečných majitelů) a u větších podniků i povinnosti

¹¹ Zde je potřeba upozornit, aby nedošlo k zavádějícímu výkladu, že tak skutečně jak právnické osoby, tak podnikající fyzická osoba odpovídají celým svým majetkem, ale společně právnické osoby pak za závazky ručí rozdílně a mnohdy omezeně. Je třeba si neplést podnikatele – právnickou osobu se společníky (vlastníky) této právnické osoby. Právnická osoba samotná skutečně odpovídá celým svým majetkem, ale její společníci jen v jistých formách právnických osob.

v oblasti nefinančního reportingu, zejména v souvislosti s ESG (environmentální, sociální a governance faktory).

2.4 Podnikání fyzických osob

Podnikání fyzických osob může být realizováno různým způsobem, nejčastěji však se bude jednat o podnikání podle živnostenského zákona, avšak není to jediná možnost pro fyzické osoby, jak podnikat. Sám živnostenský zákon uvádí v § 3 seznam „činností, které jsou vyjmuty z působnosti tohoto zákona“. Může se jednat o podnikání podle jiných právních předpisů a pro takovou činnost je třeba speciální povolení vydané někým jiným, než je příslušný živnostenský úřad, může se jednat o činnost, ke které není třeba povolení žádného (v některých případech pronájem nemovitých věcí – bytů), anebo se může jednat o tzv. svobodná povolání, mezi které řadíme zejména umělecké činnosti (malíři, sochaři, herci, někdy i sportovci atp.).¹²

V souvislosti s podnikáním fyzických osob se setkáváme s pojmem **osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ)**.¹³ Jedná se o univerzální termín obecně užívaný, který je vyjádřen v zákoně o důchodovém pojištění, kterým můžeme označit jakoukoliv samostatnou fyzickou osobu, která podniká bez rozdílu způsobu podnikání (živnostník, umělec, samostatný zemědělec, soudní znalec apod.).¹⁴

Pokud ale zůstaneme u nejčastějšího podnikání fyzických osob, tj. podle živnostenského zákona, ukažme si, jaké jsou obecné či konkrétní podmínky pro získání živnostenského oprávnění, které je základním stavebním kamenem podnikání, a bez kterého se podnikat legálně nedá.

Fyzická osoba, která chce podnikat, musí získat živnostenské oprávnění nebo koncesní listinu, přičemž § 4 živnostenského zákona vymezuje subjekty,

---

¹² Někdy bývá pod pojem „svobodné povolání“ řazena jakákoliv činnost podnikajícího subjektu na základě jiného než živnostenského zákona. Je zcela jistě možné takovou definici akceptovat a potom by pod ni spadali taktéž advokáti, lékaři, architekti atp., kteří však na rozdíl od umělců musí být držiteli oprávnění příslušné samosprávné komory (Česká advokátní komora, Česká lékařská komora atp.). Domníváme se, že svobodná povolání jako taková jsou spíše ta povolání, ke kterým není třeba povolení ani oprávnění žádného, jen registrace na příslušném finančním úřadě, což tedy samozřejmě znamená povinnosti daňové.

¹³ Podle § 9 odst. 2 zák. o důch. pojištění je považována za OSVČ osoba, která dosáhla alespoň 15 let věku a ukončila povinnou školní docházku a současně vykonává samostatnou výdělečnou činnost, nebo spolupracuje při výkonu samostatné výdělečné činnosti, pokud podle zákona o daních z příjmů, lze na ni rozdělovat příjmy dosažené výkonem této činnosti a výdaje vynaložené na jejich dosažení a udržení.

¹⁴ Srov. § 9 odst. 3 zák. o důch. pojištění.

kteře jsou oprávněny provozovat živnost, a také definuje podmínky, které musí každý podnikatel splňovat, aby mohl skutečně podnikat.

Všeobecné podmínky jsou:¹⁵

- dosažení alespoň 18 let,
- způsobilost k právním úkonům,
- bezúhonnost.

Kromě toho jsou zde z druhé strany překážky provozování živnosti u osob, u kterých probíhá insolvenční řízení nebo je zde zákaz činností vztahujících se k provozování živnosti (například v trestním řízení rozhodnutí soudem).

Mimo obecné podmínky stanovuje živnostenský zákon také **zvláštní podmínky, jako je například odborná způsobilost** u některých specifických – odborných živností.

Odborné živnosti dělíme na:

- ohlašovací živnosti (provozování těchto živností je na základě ohlášení),
- řemeslné,
- vázané,
- volné,
- koncesované živnosti (jsou provozovány na základě správního rozhodnutí, které vydává živnostenský úřad).

Koncesované živnosti jsou tedy chráněné koncesí – státním povolením; vzhledem k jejich vysoké odbornosti, kterou je třeba takto potvrdit, a to z toho důvodu, aby bylo zaručeno, že takovéto odborné živnosti bude provozovat skutečně jen někdo, kdo se v daném oboru vyzná.

Pro orientaci můžeme zmínit jiné než živnostenské podnikání fyzických osob, kterými mohou být např. lékaři nebo advokáti, kteří musejí splnit podmínky kladené zákonem a kontrolované samosprávnou komorou, kdy po splnění podmínek obdrží příslušné oprávnění, které vydává takováto komora. Jedná se například o splnění doby praxe v oboru a následné absolvování oborových zkoušek (atestace u lékařů, advokátní zkoušky u advokátů). Následně mohou tito podnikatelé samostatně vykonávat svou podnikatelskou činnost.

Mezi **výhody podnikání jako fyzická osoba** patří **bezespornost** administrativní nenáročnost, rychlost započetí podnikání a často také nižší daňové zatížení a jednodušší evidence příjmů a výdajů ve formě daňové evidence.¹⁶ Další

¹⁵ Srov. § 6 živnostenského zákona.

¹⁶ Daňovou evidenci je možno vést, pokud obrat podnikatele nepřesáhne 25 mil. Kč/rok. Dříve byla daňová evidence označována jako jednoduché účetnictví a vycházela ze zákona o účetnictví, v současnosti daňová evidence vychází ze zákona o daních z příjmů.

výhodou samostatně podnikající fyzické osoby je rychlost vedení a rozhodování, nízké náklady na započítání podnikání a možnost uplatňovat výdaje paušálem – procentem z příjmů (více viz kapitola o daních).

V posledních letech se pro OSVČ rozšířila možnost využít tzv. **paušální režim daně**.¹⁷

2.5 Podnikání právnických osob

Právní úprava právnických osob je upravena v občanském zákoníku¹⁸ a je třeba se na právnickou osobu dívat jako na samostatný subjekt práva, který je nositelem práv a povinností. Právní úprava občanského zákoníku ve vztahu k právnickými osobám působí také na právnické osoby veřejného práva (tedy například obce), tj. pravidla občanského zákoníku na tyto veřejnoprávní právnické osoby lze aplikovat, slučuje-li se to s povahou těchto právnických osob. To jinými slovy znamená, že například právní úpravu likvidací, kterou občanský zákoník obsahuje, nelze na nějaké město použít, ale je možné použít povinnosti péče řádného hospodáře, kterou taktéž občanský zákoník obsahuje, na starostu malé obce (Bezouška, 2013).

V této publikaci, vzhledem k jejímu zaměření, se budeme věnovat podnikatelsky zaměřeným právnickým osobám, avšak pro přehlednost je třeba si právnické osoby systematicky rozčlenit.

Základní dělení právnických osob je na právnické osoby veřejného práva a právnické osoby soukromého práva. Největší právnickou osobou veřejného práva je stát, ale kromě toho jsou to další mnohé veřejnoprávní subjekty, jako jsou třeba obce nebo Česká národní banka. Občanský zákoník rozlišuje **tři typy právnických osob**, a to jsou korporace, fundace a ústavy. Schématické znázornění právnických osob je uvedeno níže na obrázku: Kategorizace osob.

¹⁷ Institut paušální daně byl zaveden s účinností od 1. 1. 2021 zákonem č. 540/2020 Sb. Podstata paušální daně spočívá v tom, že vybraní poplatníci mohou místo klasického režimu platit jednu měsíční částku zahrnující daň z příjmů, zdravotní i důchodové pojištění, a tím odpadá povinnost podávat daňové přiznání a přehledy na úřady. I v paušálním režimu však musí poplatník vést alespoň základní evidenci příjmů pro případ, že by ztratil nárok na paušální daň a musel podat daňové přiznání.

¹⁸ Srov. § 20 obč. zák., který říká, že právnická osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může mít práva a povinnosti.

Obrázek 1: Kategorizace osob

Položka	3. Q 2025 (v mil. CZK)
Aktiva celkem	11 478 332
Pokladní hotovost, hotovost u centrálních bank a ostatní vklady splatné na požádání	452 329
Finanční aktiva k obchodování	216 835
Deriváty k obchodování	101 703
Závazky a vlastní kapitál celkem	11 478 332
Závazky celkem	10 674 092

Zdroj: Vlastní zpracování

2.6 Korporace

Úprava korporací je upravena v § 210 až 213 obč. zák. a jejím základním znakem je **společenství lidí nebo právnických osob** (od slova *corpus* – tělo). V každé korporaci je vždy někdo, kdo o věcech korporace rozhoduje a má jistý podíl na zisku nebo likvidačním zůstatku.

Korporace dělíme na **obchodní korporace**, které jsou upraveny samostatným zákonem¹⁹ vzhledem k jejich komplexnosti a složitosti. Dále jsou korporace podle občanského zákoníku, kterými jsou **spolky** (§ 214 až 302) – jedná se o samosprávné a dobrovolné sdružení osob s vzájemně prospěšnými cíli (sportovní klub) anebo s veřejně prospěšnými cíli (sociální služby). Spolky mohou podnikat, ale nesmí to být jejich hlavní činnost. Například spolek podporující znevýhodněné občany může provozovat obchod s výrobky znevýhodněných občanů a utržené peníze může použít na svou činnost.

2.7 Fundace

Právní úprava fundace je uvedena v § 303 až 305 obč. zák. Jedná se o právnickou osobu tvořenou majetkem k určitému účelu a její činnost se váže k účelu, k němuž byla vytvořena. Fundací mohou být:

- **Nadace** – jsou zakládány k užitečnému účelu veřejně prospěšnému anebo dobročinnému. Pro nadaci je stanovena minimální výše vkladu při založení,

¹⁹ Zákon o obchodních korporacích.